

Добош В.В.,
*курсант факультету
підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*
Науковий керівник :
Лантух І.С.,
*викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БУЛІНГ: НАЦІОНАЛЬНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Булінг, на жаль, притаманний кожному освітньому середовищу. Дослідження зарубіжних вчених свідчать, що саме середня школа має найвищі показники знуцань, порівняно з іншими рівнями освіти. З розвитком системи Інтернет цькування набуває все нових форм. Поширеним став кібербулінг, в якому використовуються інформаційно-комунікаційні засоби, що сприяють мобільності поширення інформації серед необмеженої аудиторії у будь-який час доби. Це робить насильство ще більш небезпечним, бо «жертва не може сховатися від цього виду цькування (навіть удома в позашкільний час)».

Булінг – явище, що може виникнути у сталих дитячих колективах, стосується всіх його учасників і впливає на них, призводячи до порушення освітньо-виховного процесу, викликаючи тривалі наслідки для особистості та її нормального розвитку. Відповідальність за дані діяння повинні нести як батьки за неналежне виховання, так і діти-агресори та дітисвідки булінгу. З огляду на викладене є доцільним криміналізувати булінг як різновид катування та знизити вік кримінальної відповідальності за це діяння до 14 років [4, с. 78-80]

Батьки, віддаючи дитину до школи, бажають, щоб вона перебувала в безпечному середовищі. Однак дуже часто в процесі міжособистісних стосунків проявляються такі деструктивні елементи, як приниження, психологічний тиск, фізичні знуцання, сексуальні домагання тощо [2, с. 28].

Булінг (мобінг) проявляється тоді, коли: об'єктивно хтось регулярно (наприклад, декілька разів на тиждень) і протягом тривалого часу піддається систематичному цькуванню. Науковці встановили, що частота і тривалість нападів є основними критеріями для визначення інтенсивності та форми булінгу.

У свою чергу, Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України також вважає, що «особливою ознакою булінгу є довготривале «відторгнення» дитини її соціальним середовищем. Отже, можна зробити висновок, що для кваліфікації булінгу систематичність (повторюваність) діяння є неодмінною його ознакою [1, с. 107-110].

Згідно зі ст. 16 Конвенції ООН про права дитини, остання має право на захист від незаконного посягання на її честь і гідність. Тому головним обов'язком держави є вжиття усіх заходів соціального, адміністративного, кримінально-правового та іншого характеру з метою надання дитині права на повноцінний та гармонійний розвиток особистості [3].

Як свідчать психологічні дослідження, нині у підлітків у віці 11-14 років спостерігається стійкий рівень соціалізації. Такі особи здатні усвідомлювати не тільки фактичний характер своєї поведінки, але і її соціальне значення, нести відповідальність за свої дії, у повній мірі розуміти суспільну небезпеку та протиправність деяких вчинків. Особи, які володіють вказаними властивостями, повинні належним чином відповідати за свої протиправні дії. Тому, враховуючи положення ч. 1 ст. 22 КК України, варто було б віднести булінг до діянь, за які відповідальність має наставати з 14 років [4].

На даний час судами вже винесено перші рішення в адміністративних справах про булінг, згідно з якими до адміністративної відповідальності притягнуто самих булерів, їх батьків та керівників навчальних закладів. Оскільки нормами цього закону не передбачається внесення змін до Кримінального кодексу України стосовно запровадження кримінальної відповідальності за скоєння правопорушень, пов'язаних з булінгом (цькуванням), оскільки скоєння правопорушником при вчиненні булінгу (цькування) інших дій кваліфікуються відповідними статтями Кримінального кодексу України, зокрема – заподіяння тілесних ушкоджень різних видів тяжкості тощо, тому, у цьому випадку правопорушник нестиме відповідне кримінальне покарання без додаткового зазначення про це у Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Досить часто булінг фактично переростає у катування із наявністю усіх ознак складу цього злочину, за винятком суб'єкта. Так, якщо особа віком від 14 до 16 років вчинила насильницькі дії з метою, про яку зазначено у ч. 1 ст. 127 КК України, то, за наявності для цього підстав, вона може підлягати відповідальності за ст.ст. 121, 122, 296 КК України. З огляду на наявну в Україні практику, найчастіше дії булерів кваліфікуються як хуліганство (ст. 296 КК України) [1].

Також слід згадати ст. 120 Кримінального кодексу України «Доведення до самогубства», а саме – підкреслено доведення неповнолітньої особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності [4, с. 78].

Ефективна протидія булінгу можлива за умови залучення до неї усіх учасників освітнього процесу, керівників закладів освіти, їх засновників, Міністерства освіти і науки України, державних органів, до сфери управління яких належать заклади освіти, освітнього омбудсмена, громадських організацій тощо. В цьому напрямі вже чимало зроблено шляхом внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії цькуванню [1]. Правовими засобами протидії булінгу є: законодавче визначення поняття булінгу; встановлення адміністративної відповідальності за цькування учасника освітнього процесу, за неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу; законодавче закріплення прав та обов'язків здобувачів освіти, їх батьків, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, спрямованих на протидію булінгу; законодавче закріплення повноважень керівників закладів освіти, їх засновників, Міністерства освіти і науки України, державних органів, до сфери управління яких належать заклади освіти, освітнього омбудсмена, органів місцевого самоврядування, громадських організацій щодо протидії булінгу [2].

Таким чином, актуальність правового і психологічного дослідження булінгу зумовлюється необхідністю формування дієвих механізмів превенції цього вкрай небезпечного феномену, жертвами якого переважно стає молоде покоління нашої держави.

Література:

1. Іваній О. М. Соціальна та кримінально-правова характеристика булінгу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки. 2018. Вип. 3. Том 2. С. 107-110.
2. Костюк О. Досвід Канади щодо антибулінгової роботи в середній школі. Порівняльно-педагогічні студії. 2015. № 4 (26). С. 28-35.
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
4. Плутицька К. М. Підходи до розуміння булінгу як форми шкільного насильства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2017. № 29. Т. 2. С. 78–80.